

НАУКОВО - ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА У СІЛЬСЬКОМУ ЗЕЛЕНОМУ ТУРИЗМІ

ЖУРБА Ігор

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-2554-0914>
e-mail: igor.zhurba@ukr.net

ЦВІГУН Юрій

аспірант,
Хмельницький національний університет
e-mail: cvigunyuriy@gmail.com

У статті проаналізовано тенденції розвитку сільського зеленого туризму, які формуються на засадах наукових концепцій, теорій туризму, просторової економіки та економіко - географічних основ природокористування. Встановлено, що необхідно обґрунтувати найоптимальніші підходи та організаційно-економічні інструменти стимулювання суб'єктів сільського зеленого туризму, максимально якісно, без нанесення збитків для навколишнього середовища, розвивати сільський зелений туризм на мікро- та макро рівнях. Авторами доведено, що розробка наукових теорій та концепцій становлення туризму бере початок із кінця XIX початку та середини XX ст., це було викликано різким зростанням потоків відпочиваючих. Було з'ясувано суть теорії циклів еволюції туристичного простору враховуючи сьогоденні умови становлення підприємництва у сфері сільського зеленого туризму. У 80-х роках XX ст. Р. Батлер розробив дану теорію, яка пов'язана із становленням туризму не тільки в окремій місцевості, а також в межах усього регіону. У статті обґрунтовано, що частина теорій та концепцій, які визначають особливості сучасного стану сільського зеленого туризму є поліфункціональні. Доведено, що вони враховують не тільки якість надання послуг, а також місце та роль туриста у нанесенні збитків навколишньому середовищу.

Ключові слова: сільський зелений туризм, підприємництво, теорії та концепції, просторова економіка, навколишнє середовище, туристичний простір.

SCIENTIFIC - THEORETICAL BASIS OF ESTABLISHING AN ENTREPRENEURSHIP IN RURAL GREEN TOURISM

ZHURBA Igor, TSVIHUN Yurii

Khmelnytskyi National University

The article analyzes the development trends of rural green tourism, which are formed on the basis of scientific concepts, theories of tourism, spatial economy and economic-geographical foundations of nature management. It has been established that it is necessary to justify the most optimal approaches and organizational and economic tools for stimulating the subjects of rural green tourism, to develop rural green tourism at the micro and macro levels as efficiently as possible, without causing damage to the environment. The authors prove that the development of scientific theories and concepts of the formation of tourism originates from the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries, it was caused by a sharp increase in the flow of vacationers. In the 80s of the XX century. R. Butler developed this theory, which is related to the development of tourism not only in a particular area, but also within the entire region. The article substantiates that part of the theories and concepts that determine the features of the current state of rural green tourism are multifunctional. It is proven that they take into account not only the quality of service provision, but also the place and role of the tourist in causing damage to the environment.

Keywords: rural green tourism, entrepreneurship, theories and concepts, spatial economy, environment, tourist space.

ЖУРБА, І., & ЦВІГУН, Ю. (2024). НАУКОВО - ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА У СІЛЬСЬКОМУ ЗЕЛЕНОМУ ТУРИЗМІ. *Development Service Industry Management*, (2), 279–283. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6\(44\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6(44))

ZHURBA, I., & TSVIHUN, Y. (2024). SCIENTIFIC - THEORETICAL BASIS OF ESTABLISHING AN ENTREPRENEURSHIP IN RURAL GREEN TOURISM. *Development Service Industry Management*, (2), 279–283. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6\(44\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6(44))

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Зазначимо, щоб визначити тенденції та перспективи становлення сільського зеленого туризму на регіональному рівні, необхідно проаналізувати та з'ясувати науково – теоретичні засади ефективного функціонування туристичного підприємництва.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий доробок у аналіз та дослідження науково – теоретичних засад становлення підприємництва у сільському зеленому туризмі зробили українські науковці Г. О. Горіна, Л. С. Гринів, О. І. Мілашовська, С. Г. Нездоймінова, Т. І. Ткаченко, С. В. Хлобистова, Л. М. Чепурда та інші. Значне коло питань із розвитку сільського зеленого туризму з'ясовують зарубіжні науковці: К. Дронг, В. Котлінський, Я. Маєвський, С. Медлік, Я. Сікора та ін.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРИШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Незважаючи на значну кількість досліджень, не до кінця узгоджено науково – теоретичні засади розвитку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму на рівні регіонів України.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є аналіз наявних теорій, концепцій, що обґрунтовують становлення, раціональний розвиток підприємництва у сфері сільського зеленого туризму та оптимальне розміщення його осередків.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Тенденції розвитку сільського зеленого туризму формуються на засадах наукових концепцій теорії туризму, просторової економіки та економіко - географічних основ природокористування. З'ясовуючи науково - теоретичні засади становлення сільського зеленого туризму маємо можливість сформулювати свій концепт його розвитку в регіоні. Необхідно обґрунтувати найраціональніші підходи та організаційно-економічні інструменти заохочення суб'єктів сільського зеленого туризму, максимально якісно, без нанесення збитків для навколишнього середовища, розвивати сільський зелений туризм на макро рівні. Важливо не допустити екстенсивне господарювання, яке не враховує соціальні потреби і бажання громадян нашої держави.

Розробка наукових теорій та концептів становлення туризму бере початок з 50-х рр. XX ст. Дана тенденція була обґрунтована різким зростанням потоків відпочиваючих. Найбільшого розповсюдження отримали наступні теорії [1;2]: стадійного становлення та розвитку туризму; взаємозалежного розвитку; центру та периферії у функціонуванні туризму; циклів розвитку туристичного простору; сприйняття туристичного простору; розвитку туризму, як симбіозу культур.

Важливий вплив на становлення підприємництва у сільському зеленому туризмі мають теорії розвитку туризму, що тісно взаємопов'язані з теорією стадії економічного зростання, яка була розроблена американським економістом Волтом Ростоу. Головні засади становлення даної теорії відображені у якісному використанні інвестицій (внутрішніх та зовнішніх) щоб прискорити економічне зростання. Сучасне функціонування сільського зеленого туризму у різних регіонах нашої держави пов'язане з ресурсами, що тісно впливають на стадію економічного зростання, коли сформовані сприятливі умови для раціонального використання, як внутрішніх так і зовнішніх інвестицій у становлення сільського зеленого туризму [5].

Зауважимо, швидке становлення сільського зеленого туризму в провідних країнах світу обґрунтоване тим, що вони виходять на етап масового споживання. Адже галузь туризму забезпечує третину усіх споживчих потреб сучасних суспільств постіндустріального етапу розвитку, це впливає на виснаження природно-ресурсного потенціалу регіонів, зокрема на туристичні та рекреаційні ресурси. У контексті теорій розвитку сільського зеленого туризму варто застосувати теорію периферії у розвитку туризму. Одним із перших авторів теорії периферії, яка була протилежністю іншій теорії центральних місць, був німецький учений В. Крісталлер. Аналізуючи дані теорії, бачимо, що окремі регіони України теж можна розглядати як периферійні. Адже, Українські Карпати, Полісся, а також Південь окупованого Криму, це зона інтенсивного розвитку сільського зеленого туризму, про те вони найменш промислово розвинуті. Зауважимо, що сучасний туризм важко уявити без високо ефективної інфраструктури, та високоякісної сфери послуг. Значна частина галузей національного господарства не взаємопов'язані з туристично-рекреаційною діяльністю, адже така діяльність сприяє зменшенню привабливості краю. У цьому випадку відпочиваючі відвідують нові маловідомі, про те туристично привабливі райони, яких на сьогоднішній день може ставати все менше. Через те, периферійність та її раціональне використання щодо ефективного розвитку туризму є закономірне суспільне явище.

Зазначимо, що необхідно з'ясувати суть теорії циклів еволюції туристичного простору враховуючи сьогоднішні умови становлення підприємництва у сфері сільського зеленого туризму. У 80-х роках XX ст. Р. Батлер розробив дану теорію, яка пов'язана із становленням туризму не тільки в окремій місцевості, а також в межах усього регіону [4, с. 61–62]. Варто виділити теорію абсолютних переваг у сфері туристичного підприємництва, адже вона є надзвичайно важливою щодо подальшого становлення сільського зеленого туризму. Абсолютну перевагу кожен регіон має змогу підсилити іновайною складовою, яка допоможе продукувати крафтову продукцію сільського зеленого туризму, таким чином створити свою спеціалізовану нішу в туризмі.

У середині ХХ століття вчений А.Льюїс започаткував теорію двох секторів у туристичній сфері. За даною теорією становлення економіки пропонується як складову двох секторів: традиційного ведення господарства, а також високопродуктивним господарством, яке залучає раціонально не використані трудові ресурси із сільської місцевості.

Так у нас на Поділлі теж можемо виділити два туристичних сектора зокрема у період літніх місяців, офіційно зареєстровані підприємці сфери туризму та незареєстровані власники квартир. Отже, рекреаційний простір для сільського зеленого туризму формується, коли місцевість із сприятливими природно-кліматичними ресурсами стає центром постійного проживання (с. Рудківці, курорт Сатанів) із певною місцевою спеціалізацією у сфері гостинності.

Значна кількість теорій та концепцій, які характеризують сучасний стан сільського зеленого туризму є поліфункціональні. Вони враховують не тільки рівень обслуговування, але поведінку кожного туриста, та частку нанесення збитків навколишньому середовищу в результаті туристично-рекреаційної діяльності.

Для розвитку сільського зеленого туризму на рівні регіону важливе значення мають теорії регіональної економіки. Через те необхідно визначити теорії, які першочергово впливають на якісне функціонування сільського зеленого туризму.

Такою, зокрема є теорія розміщення, яку розробляли та удосконалювали у різні часи вчені Б.Беррі, А.Вебер, В. Крістлер, І. Тюнен. Вона була одна із перших, що характеризувала регіональний розвиток. Виходячи із їхніх досліджень можна констатувати, що максимальний прибуток можна одержати враховуючи вдале розміщення [1;2;3].

Отже вдале розміщення центрів сільського зеленого туризму в регіоні, має враховувати ряд чинників, зокрема географічне положення, наявність кваліфікованих кадрів, інфраструктурне забезпечення, матеріально-технічна база. Усе вище зазначене дасть можливість здійснювати ефективне функціонування ринку сільського зеленого туризму в різних регіонах України. Дані положення зазначених теорій стануть визначальними під час проведення оцінки функціонування сільського зеленого туризму.

Важливе значення мала теорія «центр і периферія» розроблена Дж. Фрідманом за якою фінансово-економічна самостійність громад сприяє становленню та функціонуванню сільського зеленого туризму в усіх регіонах України. Зазначимо, що це буде сприяти розвитку суміжних видів господарської діяльності та призведе до збільшення наповненості державного бюджету.

Окремо варто виділити теорію «полюсів зростання», яка була створена вченими Ж.Будвіль П.Потье Ф.Перру Х.Лаусеном базисом якої є визначальна роль галузевої структури економіки, насамперед пріоритетних галузей, що створюють нові товари та послуги. Вони були переконані, що полюси зростання це підприємства пріоритетних галузей у певних регіонах, що є джерелом інновацій та прогресу.

Отже становлення та функціонування регіонального ринку сільського зеленого туризму є високорентабельним сегментом економіки, що буде впливати на соціально-економічний ефект становлення регіону за рахунок заохочення розвитку дотичних сільському зеленому туризму сфер. Вище зазначені складові теорії полюсів росту сприяють необхідності проведення оцінки впливу сільського зеленого туризму на соціальний та економічний розвиток регіону в цілому.

Наступною теорією, яка започаткувала новий напрям у регіоналістиці є «дифузії нововведень», яка була розроблена вченими Т.Хагерстранд, Г. Мюрдаль. Дана теорія передбачає потребу розповсюдження інноваційних технологій у функціонуванні сільського зеленого туризму, як базису його розвитку. Інновації сприяють нововведенню, що дає можливість запровадити позитивні зміни по наданню рекреаційних послуг із кращими споживчими властивостями [6].

Варто зауважити, що терія геомаркетингу, яку започаткували науковці А.Шоу та Л.Уелд, обґрунтовує подальший розвиток та характерні умови становлення сільського зеленого туризму в просторі та часі з погляду оцінювання конкурентів, наявного попиту та пропозиції на дані послуги. Для цього необхідно вивчати досвід щодо становлення та функціонування сільського зеленого туризму економічно розвинутих країн. Отже варто зауважити, що теорії регіональної економіки дають можливість виділити методологічний напрям дослідження механізмів становлення та розвитку сільського зеленого туризму на рівні регіонів України.

Крім вище зазначених, варто враховувати базові положення ряду інституційних теорій, зокрема: теорія інституціоналізму, яку розробили науковці Дж. Гобсон, Т. Веблен, Дж. Коммонс, Ф. Перру. Це дасть можливість досліджувати діяльність сільського зеленого туризму, як цілісну систему різних соціальних інститутів, що сприяють його функціонуванню; теорія інформаційного суспільства, започаткували Д. Белл, О. Тоффлер, вона враховує необхідність становлення та розвитку сфери послуг, адже це стає підґрунтям формування та подальшого розвитку сфери сільського зеленого туризму; теорія едьюкементу, розробником якої на початку ХХІ століття став Х. Раскін, дана теорія розглядає зміст освіти про раціональну організацію дозвілля та відпочинку, адже як зазнача науковець, едьюкемент це освіта + розваги [5, с. 146–155]. Високий рівень освіти, як закономірність розвитку суспільства, передбачає залученням туризму, що є характерною особливістю нового етапу суспільного становлення. Зазначимо, що досі залишається не розв'язаним питання алгоритму підготовки фахівців по удосконаленню розвитку сфери сільського зеленого туризму.

Спробуємо систематизувати вище наведені теорії та обґрунтувати їх характерні положення, що дасть можливість визначити спеціалізовані складові регіонального становлення та розвитку сільського зеленого туризму (табл. 1).

Вище запропоновані теорії і концепції є цілісною складовою, які обґрунтовують організацію економічного механізму щодо якісного регіонального розвитку сільського зеленого туризму. Головні їх положення, необхідно враховувати при організації ефективних напрямів становлення та розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України, зокрема: концепція туристичної функції (взаємозв'язок сільського зеленого туризму із якісним обслуговуванням, а також задоволення першочергових туристичних потреб, це буде сприяти активізації сфери гостинності у регіоні); теорія інформаційного суспільства (сфери послуг стає пріоритетною у сучасних умовах розвитку сільського зеленого туризму); теорія едьюкементу (необхідність змісту та структури освіти через призму організації набуття знань використовуючи різні форми змістовного відпочинку та дозволя).

Таблиця 1.

Теорії становлення сільського зеленого туризму		
Теорії та концепції	Науковці, засновники	Характерні особливості теорій
Теорії становлення та розвитку туризму		
Теорія преферії у розвитку сільського зеленого туризму	Кристаллер, Вебер,	Дана теорія обґрунтовує просторову організацію розміщення сфери послуг
Теорія абсолютних переваг у туристичній індустрії	А. Сміт	Унікальні природні пам'ятки та витвори мистецтва створені людиною, формують монопольне право певної країни і заохочують туристів відвідувати її
Теорія двох туристичних секторів	Льюїс А, Коген Е	Поділ туристичного обслуговування на інституційовані та неінституційовані сектори господарювання
Концепція туристичної функції	М. Мальська	Розкриває вплив розвитку сільського зеленого туризму на обслуговування та задоволення певних туристичних потреб
Теорії регіональної економіки		
Теорія розміщення	І.Тюнена, А.Вебера	Формування зон спеціалізації, як чинника регіональної дислокації туристичних об'єктів
Теорія дифузії нововведень	Т. Хегестранд	Інноваційні теорії є базовою умовою становлення та розвитку сільського зеленого туризму

Отже, наявність даного природно-ресурсного потенціалу створює умови для ефективного становлення та розвитку сільського зеленого туризму в регіональному вимірі. Збалансована поведінка туристів, власників туристичного бізнесу та влади на засадах екологічних взаємовідносин, дозволить сільському зеленому туризму стати більш ефективним, та зберегти туристичний, природний та ресурсний потенціал для прийдешніх поколінь. Проведені дослідження понятійно-категоріальних, а також теоретичних особливостей сільського зеленого туризму дає можливість з'ясувати критерії становлення та розвитку, а також побудувати сучасну модель регіонального розвитку сільського зеленого туризму. Визначення теоретичних особливостей становлення сільського зеленого туризму дає можливість визначити певні групи критеріїв (заохочуючих чинників), які впливають на розвиток туризму в регіоні.

До зазначених чинників варто віднести, зокрема: безпечні умови суб'єктів сільського зеленого туризму; нестандартні умови регіонального розвитку сільського зеленого туризму; належний рівень інфраструктури туризму; застосування сучасних інновацій та технологій; збалансоване використання наявного у регіоні природного та ресурсного потенціалу; поліфункціональність туристичного продукту; надійність та якість туристичного продукту; відповідальність та професійність суб'єктів сільського зеленого туризму; регіональна підтримка та заохочення підприємницької діяльності у розрізі сільського зеленого туризму.

Варто зауважити, що сільський зелений туризм має розвиватися на основі збереження, охорони та відтворенні природних рекреаційних систем. Зазначимо, стимулювання життєдіяльності даних систем, збалансованого рекреаційного природокористування, доступність та якість зазначених ресурсів дасть можливість поліпити умови життя населення у регіоні, а також підвищити екологічну та економічну безпеку. Дані характерні основи ми бачимо в теоріях сталого, збалансованого розвитку туризму на рівні регіону, теоріях науково обґрунтованого використання природно-ресурсного потенціалу певної території, а також теоріях регіональної, просторової економіки.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У результаті написання даної статті було з'ясовано особливості науково – теоретичних засад становлення підприємництва у сільському зеленому туризмі та зроблені наступні висновки:

1. Було з'ясовано, що розвиток сільського зеленого туризму базується на основі концепцій та теорій просторової економіки та економіко – географічних засад природокористування.

2. Обґрунтовано, що на етапі масового споживання важливе значення на якісне формування підприємництва у сільському зеленому туризмі мають різні теорії, зокрема стадій економічного зростання. Адже дана теорія пояснює необхідність раціонального використання інвестицій для швидкого економічного зростання у сфері сільського зеленого туризму.

3. Проаналізовано особливості розвитку сільського зеленого туризму на регіональному рівні та визначено, як мають якісно впливати на даний процес теорії регіональної економіки.

4. Доведено, що дослідивши специфічні особливості становлення та діяльності сільського зеленого туризму дає можливість розробити модель регіонального розвитку сучасного підприємництва у сфері сільського зеленого туризму.

5. Нами було обґрунтовано, що сільський зелений туризм нам варто розглядати під кутом зростання рівня сталого розвитку регіонів України. Для цього варто заохочувати до підприємництва у сільському зеленому туризмі, а також виробляти туристичні товари та послуги залучаючи до цього природно-ресурсного потенціалу сільської місцевості.

Література

1. Збарський В. К., Грибова Д.В., Збарська А. В., Оваденко В. І. Малі форми господарювання у розвитку внутрішнього туризму України. Вісн. Черкаського ун-ту: Серія «Економічні науки».2020. Вип. 2. С. 160-169.

2. Журба І.Є. Теорія та концептуальні засади туризму, як основа туризмології / І.Є.Журба // Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки. – 2019. – № 4– Т 2. С. 219– 223.

3. Журба І.Є. Трансформація методології науки про економіку туризму / І.Є. Журба /// Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки. – 2019. – № 6– Т 2. С. 16– 19.

4. Матвійчук Л. Ю., Тищук І. В. Сільський зелений туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. 260 с.

5. Тищук І. В. Концептуальні засади формування розвитку зеленого туризму в регіоні. Економічний форум: науковий ж-л. Луцьк: РВВ Луцький НТУ, 2015. №2. 293 с. С. 146–155

6. Hagerstrand T. Innovation diffusion as a spatial process. T.Hagerstrand. Chicago, University of Chicago Press, 1967.

References

1. Zbarskyi V. K., Hrybova D.V., Zbarska A. V., Ovadenko V. I. Mali formy hospodariuvannya u rozvytku vnutrishnoho turyzmu Ukrainy. Visn. Cherkaskoho un-tu: Serii «Ekonomiczni nauky».2020. Vyp. 2. S. 160-169.

2. Zhurba I.Ie. Teoriia ta kontststseptualni zasady turyzmu, yak osnova turyzmolohii / I.Ie.Zhurba // Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences. – 2019. – № 4– Т 2. S. 219– 223.

3. Zhurba I.Ie. Transformatsiia metodolohii nauky pro ekonomiku turyzmu / I.Ie. Zhurba /// Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences. – 2019. – № 6– Т 2. S. 16– 19.

4. Matviichuk L. Yu., Tyshchuk I. V. Silskyi zelenyi turyzm yak faktor rehionalnoho rozvytku: metodolohichniy aspekt ta praktychnyi dosvid: monohrafiia. Lutsk: RVV Lutskoho NTU, 2017. 260 s.

5. Tyshchuk I. V. Kontseptualni zasady formuvannya rozvytku zelenoho turyzmu v rehioni. Ekonomichniy forum: naukovyi zh-l. Lutsk: RVV Lutskiy NTU, 2015. №2. 293 s. S. 146–155

6. Hagerstrand T. Innovation diffusion as a spatial process. T.Hagerstrand. Chicago, University of Chicago Press, 1967.